

АНТОЛОГИЈА КАПОР
Изабране сїранице Моме Каїора

Едиција АНТОЛОГИЈА

Уредник

Зоран Колунџија

На њредњој корици:

Момо Капор, *Ауџиоџорџреџ*

АНТОЛОГИЈА КАПОР

ИЗАБРАНЕ СТРАНИЦЕ
МОМЕ КАПОРА

Друго издање

*Избор, редакција,
и предговор и коментари*
Драшко Ређеп

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

ЗОНА ЕРОТИЧНОГ ПАМЋЕЊА

Нико као Момо Капор пролазности нашег века и безнадежном сивилу наших изгужваних биографија које су протицале у знаку осредњости, није тако проницљиво и привидно лежерно сугерисао атрибуте интимне човекове среће. Све упркос сиромаштву, оскудним и замраченим видицима, ограничењима сваке врсте.

Капорово књижевно штиво налик је на мурале безбрижне, гаменске младалачке игривости, али и на графите упозорења и бескрајне жеђи за путовањем, за разноликостима богомданим.

Свет фармерки и путничког синдрома у Капоровим живописним причама, подлисцима и романима уосталом, непоновљиво је освојен за све нас, свакојаке, али и за оне који долазе. Његовљивост његових књига непосредна је, свакако и срећна околност: инспирација је овде увек на страни онога шта и како људи говоре. Једнако на Менхетну као и на Каленићевој пијаци, на неприкосновеној Ади и у загребачкој казалишној кавани, пред римским фонтанама као и пред ниским житним пољима Бачке.

Више и темељитије се о нашим људима и крајевима дознаје из Капорових књига него из лектире читаве библиотеке студија из социологије и геополитике. Његове изреке и опаске одавно су постале крилатице нашег урбаног, новог усмењаштва.

Балканском улицом ће се, у овим годинама које нам предстоје, успињати наш Жилијен Сорел, свеједно да ли само ариविџа или већ фолирант, наишао право са страница најозаренијег и најпопуларнијег српског модерног писца.

Неким безмало болесним унапред одвајањем тзв. чисте књижевности од тзв. популарног штива, Момо Капор је, ни крив ни дужан, препуштен оној обали лектуре коју називају лаком, лаганом, прозачном. Наопака, надничарска навика покондирених књижевних критичара која је тврдила како је услов успешне замисли нејасноћа, мутни напеви, галиматијас коме увек понестаје понеки глагол. Баш обрнуто, Капор је незапамћеним успехом читалачког фронта освајао слух и неговао пажњу за читав корпус оне планетарне књижевности до које су држали и Гете и Хердер. Из мноштва неостварености и нечитљивости, Капор је, како су године протицале, све више био налик на распамећену, раскошну, надасве занимљиву лађу која – у општој приземности и слепилу укуса – пут путује и весело се домишља нашим и планетарним збитијима.

Без Капора неће моћи да се замисли ни један иоле амбициозан антологијски избор наше прозе двадесетог века. Унеколико, он је и сам, као аутор, читава антологија нашег раста, нашег идиома, наше савести.

Ако ико у нас, Капор се подсмешљиво и изричито незлобиво наругао нашој осредњости, том извиканом просеку синдикалног сивила, али и по-

кондирености наших лепотица које је, у оним давним годинама, овековечила Деса Глишић у лику Даре Нијагаре, високе лепотице, како се тад говорило: монденке прве класе. Велики, још непостојећи регистар имена и карактера Капорових личности надмашује обим једног телефонског именика, а људи из прикрајка, ориђинали наших малих градова, краљеви покера и ноћних теревенки овде су пре свега да би се изнутра, још једном, верификовала та наша прелазна и тако успешно пролазна епоха наших скромних година ипак отварања према свету.

Чињеница да је Капор одиста био, деценијама уосталом, апатрид унутрашњег нашег атласа сивила и ригидности, сасвим је извесна. Његов у бити солистички синдром резонерства и опозиционе логике, у оним једноумним и једностраначким временима, свакако су и од њега створили сумњиво лице. Очевидно, није имао смисла за тзв. преживљавање које је код Александра Тишме стекло општије значење. Наиме, угибајући се непрекидно, опседнут ипак настављањем своје скрибоманске и еротоманске биографије, Тишма је свесно, опозиционар тишине, избегавао непосредне сукобе, а чувени већ политички скандал поводом путописа *Друџе* ипак посматрао као аферу наметнуту, а не програмски изазвану. Капор је, играјући се без прекида, то ће рећи играјући се и ватром, у сукобе улазио без предумишљаја, свеједно да ли је била реч о ономе што се збивало у нашем расејању, преко баре, или

усред његових градова. Не само да није крио своје снажно национално осећање, него је, тумачећи га и код других, код Дејана Медаковића на пример, своју обавештеност и своја свакојака путовања по свету представљао и као аргументе да српски национализам није само ствар полуписмених бркајлија из далеке, махом планинске забити, него помисао на заветну мисију и косовско опредељење.

И као што његове путописне есеје и фелто-не жестоке актуелности иронијски поглед моћно одваја од патетичне, празноречиве, неартикулисане фрке потрошеног родољубља. Уосталом, за њега је свет увек био виђен у косом пресеку, калеидоскоп боја и лета је неописиво привлачан, а еротски подстицај остављен као нуклеус једног ведријег, у сваком случају оствареног живота, и шетач и лађар, цртач неописиве лакоће потеза и сликар магичних ведуа Београда и његових познатих и непознатих фаца, путник и војник кажњеничке чете, радознао сват и лепореки наш свезнадар тајних повести и светих мистерија, Капор је – може бити – био наш последњи аутор који се још чита, на најразноврснијим адресама и дестинацијама. Као да је до краја био свестан и те одговорности.

Капор је усагласио свој говор и своје писмо. Но, ипак, чак и када су његови монолози или дијалози тек само претходна мера, необазрива провера, они су остављали траг непреводљивости, шарм човека који је и наше грдне муке и толике непријатне ствари казивао без зазора и без последњих

примисли. За разлику од софистицираног Драгоша Калајића и говорника велике урбане проницљивости, као и Богдана Тирнанића, чија се живописна, богата и неуротична реченица једва могла да слути из брзометног оног шушљетања, Капорово писмо је једноставно оверавало оно што је било раније, више нимало не подозревајући, већ се предано препуштајући својим надасве хировитим и духовитим карнерима.

Можда је највећи постварени подвиг Моме Капора саздан у томе што је нашу нарушену, углавном невеселу оптику учинио не само значајном, него и одабраном. Тако се за њега бар, Њујорк или Париз свеједно, јављају барабар, неприкосновени градови, поуздани као мерила, једноставни а тако вишеслојни у исти мах. Наш Тифани Капор је проналазио на Каленићевој пијаци можда, истовремено раздрагано дижући адреналин нашем сиромаштву, нашим тегобним временима под санкцијама, наметнутом ваздушном рату. Он је, у бити, озарено, сваком грађанину говорио ви, налик на Мајк Бонђорна, легенду РАИ када се обраћа свима, урби ет орби, па свакако и господи просјацима у оној славној анкети.

Кривудаваост наших заљубљених сокака, чубурска светла, дорћолска калдрма и Антићеве и Протићеве музејске сојенице на Ушћу, све је то чисто и оплемењено сигнирано у изобиљу београдског лета на Ади. Тако се заиста ствара тај велики, алтернативни атлас београдске осећајности. Са

олејисаним кафанским подовима, као у Такову, са штимунгом пете угоститељске звезде у Клубу књижевника, код Иве и Буде. Тако се, у бити, једна адреса за многе тако анонимна и потрошена, обнавља баш у својим несразмерама, шетачима у Кнез Михаиловој, провинцијалцима који се свакодневно пењу Балканском улицом до теразијске терасе.

Када се посматра чак и са данашње раздаљине, све у вези са последњим нашим авионским летовима у многобројне, па свакако и Момине градове пресахнуле космополитске раскоши, чини се да је, безмало, како иду године, свака од тих наших и Моминих вароши онај предео у који може бити још само сад, последњи пут летимо у домају, Европу, завичајно топло окриље.

Капорова нежна, саучесничка предусретљивост према остарелим лепотицама некадашњих журки и ђачког корза, заправо је мemento нашем кратком животу: неколико радости, неколико привида смерности, неколико зрака сунца на чамцу који нас одводи далеко и блиско, али ипак у привиду кретања ка оном друкчије, бољем свету. Мemento пролазности која нас, попут раног мраза једног јутра изненади једнако свирепом и неумитно на бачким ораницама и на густо насељеном београдском тротоару.

Парадоксалној али заводљивој опозицији према нашим такозваним стварносним прозама, које се досадно прегењају по врлетима и маглуштинама недефинисаног промишљања, Момо Капор деценијама већ сугерише постојање особене зоне узбур-

каног, али и узбудљивог споразумевања са другим. Та велика, у нас често недовољно уочена сарадња са читаоцима његовог све многобројнијег племена фанова, завереника омогућила је аутору неких од најчитанијих кантилена о пролазности да у наше мишљење унесе прам магичне, рецимо, климтовске светлости сазнања да је крај века увек на помолу, а о смаку света и да не говоримо.

Не дознајем данас ни о једном аутору модерне српске књижевности да је своје бајаги успутно а магичним реперима обележено ћаскање о малим и великим стварима живота и смрти казивао тако једноставно, нимало поједностављено, тако примерено, и тако неконвенционално у исти мах, као Капор.

Његови градови, а с обзиром на изричито урбану свест нашег великог, вечитог шетача може се рећи и светови, нетрагом су нестали. Но многобројне његове књиге оплемењују истанчан укус и неухватљиву осмозу непознатих хемијских једињења, сведоче да је тај Момо одиста пловио, пливао, скитао, глумарио, дисао и уздисао у лавиринту нашег невремена неуротично и у исти мах еротично, у односу на предео, жену, античке елементе, плаву боју сна, истину о Аргонаутима.

Капорова путовања ради путовања, та велика и често непреврела фланирања, на начин који би веома волео Антун Густав Матош, велики мештар књижевног подлисја, подлисја уопште. Заборавља се понегде да је управо Капор простор слободе, то

јест, есеја изместио из баналних оквира школничких, монотоних предговора, и да се намах придружио Сергеју Лукачу, с оним ненадмашним варијацијама о телесној интелигенцији и спорту, и Бориславу Михајловићу, с огледом о кукурузу. Чудеса су само поновљена, рекло би се, на прагу Исидориних варијација о цвећу Луксембуршке баште и ђачких самоубистава у Банату, али је у Капоровом случају та обнова била и утицајна и превасходно језички, то јест колоквијално остварена.

Као што је Александар Петровић, Београд, све са Јатаган малом, проналазио преко баре („Све моје љубави, слепи перископи“), и то пре свега у Њујорку, у Бронксу, тако и Момо Капор феномен препознавања града који му је изабран завичај, негује свукуд као путнички дозив, као стег. И као што је Драгослав Андрић београдском сленгу, не тек једино као адекватном жаргону преводиоце Огдена Неша, подарио функцију уротничког, јединственог споразумевања, тако је и Капор мерило београдске руже ветрова успоставио као махнити, темпераментни, неизрециви типик неколико генерација.

Имао је ту срећу у несрећи да буде сведок и хроничар градова који су, у она времена, били мултинационални, космополитски, али то никако нису данас. То је најпре његово младалачко Сарајево за које је, пуним бисагама успомена, доказао да није био у праву Лоренс Дарел када је пред његовом панорамом утврдио како нема много историје. А онда свакако Загреб, оних година, када је ван спора био

најчитанији његов, то ће рећи и хрватски писац. Капорови градови, уосталом, налик су на Андрићеве: све притајено, све стоји, све у исти мах опасно и опако тутњи у самом језгру зла.

Капорова популарност није мерљива парадигма лажних и полуистинитих децибела о ломовима епохе, али је зато, сеизмографски танано, у његовој колажној уврнутости, остварио ону лежерност коју су наши књижевни преци, у једном још увек недољиво еластичном говору и збору, могли једино да сањају. Саборност је његова коб, а мали огласник једна од моћних инспирација. Дитирамб животу, његове исповести богатије и истинитије казују о несигурним нам раздобљима која су увек омеђена ратовима, него многобројне социолошке расправе и компендији иза којих стоје групе аутора. Капор не мари дистанцу, из тога су његови књижевни јунаци и те како још увек у телефонским именицима, затворима, и дворовима, затуреним крчмама, на улицама али и на славама, на поселима, али и на непреболним разредним свечаностима.

Његове реплике су често већ одавно постале крилатице аутентичног београдског идиома. Када се помиње фабулозни успон Балканском улицом, онда никада немојте заборавити да се њоме по високој ветрометини престонице приближава убрзаним кораком још један ариविшта његових књига. Када поклањате жуте руже, ви се заумно присећате да их је својевремено овај фамозни аутор слао Бели Крлежи, алијас Лепосави Кангрга. Када се играте

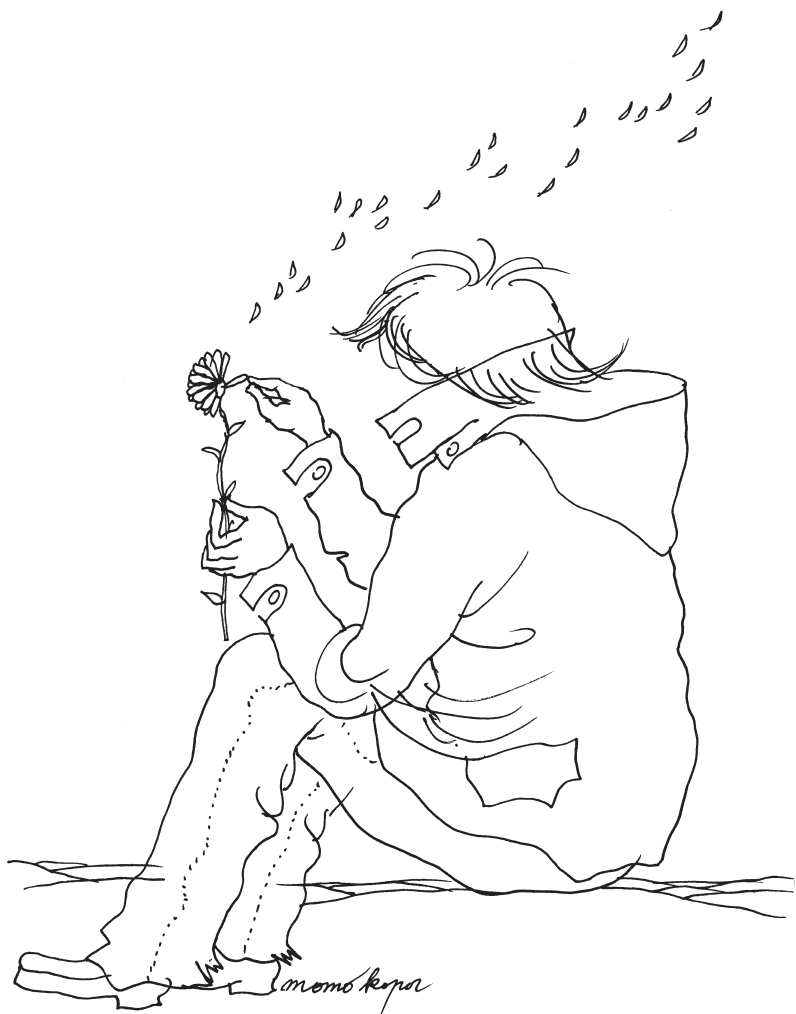
с Ајаксом, онда је у питању заиста онај његов фабулозни (п)сетер. Када поменете Француску 7 или Мажестик, свакако рачунајте с тим да је те адресе волео и оверио баш Капор. Када неко у друштву помене фараонски синдром, немојте заборавити да је он, на једној од својих бициклических турнеја, схватио да је уметник, у овој случају Милан Коњовић центар не тек Сомбора, него и космоса, неприкосновен. Итд.

Свакако, Капоров утицај, који би се заиста могао писати и великим почетним словом, у цинобери на многобројне савременике и последнике није препознатљив у опонашању, него у сугестивном и раскалашно опуштеном понашању, без строгих форми и униформи. Као што ни у овом часу не треба пренебрегавати његов утицај на цртаче, у конкретном новосадском миљеу Мићу Узелца и Дору Босиока. Утицај свакако ослобађајући, лагодан.

Насупрот актуелним покушајима новокомпоноване пропедевтике којом трагикомични Салијери наше критике, то ће рећи П. Палавестра, нуди нашим Моцартима, као да време агитпропа није протекло, ево једне наоко необавезне хронике читаве половине прошлог века, која је у исти мах и антологијски тренутак наше мемоаристике. Капорово дуго памћење одиста је компатибилно сећањима Дејана Медаковића, последњег барокног Србина за кога се, у парафрази одреднице о Јовану Рајићу, говорило и писало: Учен као Медаковић. Толико атмосфере давних година, толико такозва-

них историјских дата и личних судбина, толико нечег апсолутно приватног, а заправо се пред нама распреда богата прича о узрочности и повезаности озбиљних догађаја.

Драшко Ређеи

КАПИЈА ПЕГИ ГУГЕНХАЈМ

Кад год дођем у Венецију, увек покушам да посетим галерију Пеги Гугенхајм. И не знам како, али никада ми не пође за руком. Једанпут су ми затворили капију испред носа, други пут је био понедељак, трећи пут сам узалуд звонио и слушао одјек звона дубоко у кући, а једанпут, опет, нисам уопште успео да пронађем заплетену уличицу која води до тог врта изнад Канала. Онда једне године најзад чврсто одлучих да видим зачарану галерију, али ме уз пут неко позива на „фрескати“ па заборавих на слике.

И тако, једне сањиве јесење вечери 1974, после дугог лутања и губљења по улицима венецијанског лавиринта по којима су се вукле мачке, стајао сам наспмрт уморан, у ципелама које су ми ужариле стопала, пред капијом Пеги Гугенхајм. Изнад звона, мала табла: *затворено до априла*. Старица је, значи, опет некуд отпутовала или можда умрла, ко зна? Додирујем поново капију од црног кованог гвожђа, у коју су се, као у скулпторску паучину, заплели комади кристала. Иза ње је старински тамни врт, ренесансни бунар затрпан новембарским лишћем и тајанствена кућа у дубини сумрака. Духови славних пријатеља Пеги Гугенхајм смешкају ми се из мрачних углова врата.

Увек та затворена врата! Сви су већ били у овој галерији, сви сем мене! Та палата је, изгледа-